

Tipologia arquitectònica dels Santuaris Marians del Berguedà dels segles XVII, XVIII i XIX

Tot i que en tenim notícies de molts des de l'edat medieval, la major part dels santuaris marians del Berguedà són construccions bastides durant el segle XVII i XVIII, que substituïren les anteriors. Cal precisar, però, que, si bé van ser edificats durant el període Barroc, sinònim d'abundància d'ornamentació, les edificacions de la comarca són molt sobries, ja que la Catalunya interior passava per uns moments de profunda crisi econòmica. L'arquitectura barroca, als Països Catalans tan sols prengué força als grans nuclis urbans on vivia majoritàriament la burgesia. Al Berguedà, l'art barroc religiós es manifestà quasi exclusivament en els retaules.

La construcció de santuaris marians donarà els seus últims fruits

a la comarca durant el segle XIX, en ple període neoclàssic, amb alguna notable edificació com és el santuari de Nostra Senyora de Lourdes de la Nou.

El cambril com a element diferenciador

La tipologia arquitectònica d'aquests santuaris són iguals que la resta d'esglésies que es basteixen durant aquest període. L'únic element diferenciador és el cambril de la Mare de Déu. Aquest és un recinte elevat i accessible als feligresos, situat darrere l'altar principal, presidit per la imatge de la Verge que és venerada en aquell indret, la qual és visible des de la nau de l'església a través d'una obertura.

La Guàrdia de Sagàs. J. M. ROSSINYOL

Santuari de La Consolació.

J. M. ROSSINYOL

Planta i interior dels edificis

La forma en planta dels edificis religiosos pràcticament no variarà dels seus antecessors romànics, seguirà predominant la planta rectangular única, a la qual s'hi incorporaran capelles laterals; mentre que ens les de dimensions més grans la planta de l'església és de tipus basilical amb les capelles laterals intercomunicades (Queralt). On sí trobem variacions és en la seva orientació, que deixarà de banda la col·locació del absis cap a l'est, i la forma semicircular d'aquest passarà a ser rectangular o quadrada.

Les naus seran cobertes amb trams de volta de canó separats per arcs faixons les més humils, mentre que la resta ho seran també amb trams de volta de canó, però amb llunetes cegues a banda i banda (Gresolet). La volta de canó i la volta d'aresta predominen a les capelles laterals.

L'obra és de fàbrica de pedra i reble, per revestir exteriorment i arrebossades totalment a l'interior.

Interiorment s'hi poden observar elements renaixentistes o d'estil neoclàssic, com pilastres adossades i senzilles cornises; en les edificacions amb més pressupost les pilastres van acompanyades de capitells d'ordre compost i entaulament; sobre uns o altres, s'imposen els arcs faixons de la volta.

Un cancell de fusta sol separar la part interior de l'exterior, i sobre aquest hi ha situat el cor, que pot ser amb estructura de fusta (Oms), o amb pedra en forma d'arcs escarsers.

Exteriorment els edificis són coberts amb teulada a dues aigües, amb teula àrab. La part que vola del perímetre es recolza en barbacanes de fusta o bé amb imbricacions de rajoles.

Els campanars

En trobem de dos tipus, els esvelts de planta quadrada adossats a l'edifici i els anomenats d'espadanya (Corbera, Falgars, Consolació). Un cas especial és el del santuari de Queralt, aixecat l'any 1966, que és cilíndric amb un entramat metàl·lic a sobre, com a suport de les campanes, i està situat sobre un massís rocós, apartat de l'edifici. Els campanars de torre de la Guàrdia i Salselles estan coronats amb una elegant balustrada, mentre que la resta ho està amb una teulada a quatre aigües (la Mata, Oms, Lourdes).

Les façanes

Exteriorment són mancades d'ornamentació, a excepció d'alguna façana principal que presenta algun que altre element decoratiu (els Torrents, la Guàrdia), en els quals es poden observar petits frontons on hi figura una senzilla inscripció i la data de construcció.

Santuari de Corbera. J M ROSSINYOL

Lourdes de la Nou. J M ROSSINYOL

La Mata. J M ROSSINYOL

A la façana principal també s'hi obre un rosetó sobre la porta d'accés, que serveix per il·luminar la nau principal.

Els edificis més grans presenten façanes de tipus basilical, formada per tres cossos, amb eix de simetria central. El cos central correspon a la nau principal, és més alta i la seva part superior és acabada a dues aigües, mentre que les laterals són més baixes i acabades en un sol vessant.

Esmenat a part mereix la façana principal del santuari de Queralt, amb una gran arcada, deguda a les reformes del any 1966, obra d'en J.A. Coderch de Sentmenat, amb una gran porta vidriera, que apart de donar-li una gran lluminositat, incorpora visualment l'espai exterior amb l'interior del temple.

Alguns arquitectes i mestres d'obra.

Moltes d'aquestes edificacions són el producte del treball de "mestres d'obres" desconeguts, que solien repetir amb poques modificacions uns mateixos models arquitectònics. Entre els que coneixem hi ha Isidre Morató (1619 – 1672) o el seu fill Josep Morató i Pujol (1654 – 1694). En la construcció del santuari de Paller de Baix (1747), intervingué Francesc Morató, i en la restauració del santuari de

Santuari de Gresolet. J. M. ROSSINYOL

Gresolet (1877-1888) Joan Ros Santmiquel. A Josep Arnau Dias, li foren encarregats els plànols del santuari de Queralt, per recomanació de l'escultor Pere Costa al Consell de la Ciutat l'any 1724, però les obres d'aquest santuari les van dirigir els mestres d'obres Francesc Morató Brugaroles i Josep Julià. El Santuari de la Consolació és obra de Pere Puig, mestre d'obres, nascut a Berga el 1750, i el cambril del santuari de Falgars, fet el 1790, el devem al mestre d'obres de la Pobla de Lillet Josep Capdevila.

Alguns santuaris singulars:

El santuari Falgars:

Per conservar encara una part dels seus paraments originals, d'època romànica i gòtica.

El santuari de Lourdes de la Nou:

Edifici d'estil neoclàssic que mereix un estudi apart. Alguns dels seus elements diferenciadors serien la presència de llanternons a la volta que cobreix la nau central, per donar molta més claror al seu interior, i el fet que les naus

laterals s'uneixen per darrera del absis.

El santuari de la Consolació:

Es tracta d'un edifici realment singular, únic arquitectònicament entre els nostres santuaris. Exteriorment no presenta gran interès, però sí que en té l'interior. Es tracta d'un edifici amb planta de creu amb una gran cúpula central. (L'Erol núm.97 - any 2008).

Cova de la mare de Déu de Queralt (1916-1923):

Singular edificació de regust gaudinià, dissenyada pel Pare J. M. Forcada.

Per ampliar coneixements

Recomanem la lectura de qualsevol dels llibres monogràfics dedicats a alguns municipis Berguedans, la revista L'Erol i les monografies antigues sobre els santuaris Berguedans.

Josep Maria Rossinyol i Locubiche

DOSSIER

GEMMA RODRÍGUEZ

Les pintures murals dels santuaris berguedans

El present article pretén donar a conèixer unes obres artístiques dels santuaris berguedans, poc valorades, i que en comptades ocasions s'esmenten en les descripcions, els inventaris i els estudis realitzats sobre el nostre patrimoni. Em refereixo a les pintures murals.

Estudiant aquestes obres coneixem el paper que han tingut en aquests espais religiosos, la seva significació, la seva funció social i també, una manera de fer, una activitat artística comuna, d'una època i d'un territori, que requereixen el coneixement d'unes aptituds i habilitats plàstiques pròpies d'un ofici artístic.

A diferència dels objectes, les pintures sobre paret no van estar tant danyades per alguns dels nefastos esdeveniments històrics com p. e. la guerra civil, però en canvi, aquest avantatge de ser un bé inamovible s'ha convertit en un greu problema de conservació.

Les pintures murals de la majoria dels santuaris de la nostra comarca, tenen un greu estat de conservació. L'excés d'humitat que ha incidit directament en les

parets, mitjançant l'absorció del subsòl i per la infiltració a través del mal estat de les teulades, ha provocat la pèrdua de bona part de la pintura com en la nau del santuari dels Oms, Gresolet, el cambril de la Mata i la del presbiteri dels Torrents. La tècnica pictòrica utilitzada en els segles XVIII i XIX per decorar l'interior d'aquests edificis, i ja utilitzada desde l'antiguitat, és el tremp de cola. El pigment (color en pols) necessita d'un aglutinant perquè quedi adherit a la paret seca i prèviament preparada, en

aquest cas són coles d'animals que utilitzen com a dissolvent l'aigua. Per aquest motiu, aquest procediment requereix agilitat i rapidesa en l'execució. L'avantatge d'aquesta tècnica és que no enfosqueix ni canvia de color però, en canvi, si les parets són humides la cola es torna a dissoldre, desapareixent i quedant el color a la superfície en forma de pols tornant-se molt vulnerable.

Un altre factor de degradació molt important i preocupant que ha contribuït a la pèrdua constant d'aquestes obres, ha estat la